

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Nesutikto (nesurasto) Dievo vaizdinys Algimanto Mackaus poezijoje

2012-09-17

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Poezija

AUTORIUS: Greta Lisauskaitė

DATA: 2012-09

Nesutikto (nesurasto) Dievo vaizdinys Algimanto Mackaus poezijoje

Greta Lisauskaitė

Algimantą Mackų (1932–1964) tikriausiai būtų galima laikyti viena svarbiausių bežemių figūrų. Iš Lietuvos su šeima pasitraukė gana anksti – 1944 metais. Visa jo kūryba, o galbūt labiausiai vėlyvasis rinkinys „Neornamentuotos kalbos generacija ir augintiniai“ (1962) padarė nemažą įtaką šiuolaikinių lietuvių poetų savito kalbėjimo paieškoms. Poetas Alfonsas Nyka-Niliūnas Algimantui Mackui skirtame vakare yra pasakęs: „ formos srityje Mackus pasirinko neornamentuotos kalbos principą – stilistinę nuogumą, dažnai atvejais bendrą šių dienų avangardistinės poezijos žargoną, neišvengiamai vedantį į anonimiškumą“.

Algimanto Mackaus kūryboje dažnas Dievo vaizdinys – su juo kalbamas, juo abejojama. Meistriškai supinami kultūriniai klodai – tautosakos ir religijos atspindžiai egzistencinėje žmogaus sąmonėje. Šiame straipsnyje bus aptarti svarbiausi aspektai, leidžiantys suvokti, kokią reikšmę Mackaus kūryboje turi Dievas, koks yra jų tarpusavio ryšys ir kaip tai skleidžiasi poezijoje. Turbūt geriausia būtų visą šį poeto būsenų kelią stebėti tam tikra chronologine kūrinių seka, nors akivaizdu, kad tekstai yra suausti į vieną giją, ir dėl to lyginimas su kitais bus neišvengiamas.

Eilėraščių rinkinyje „Elegijos“ (1950)[1] galima apčiuopti dievoieškos užuomazgų greta plėtojamos Tėvynės ilgesio temos: „Rūpestėli mažas, Rūpestėli menkas, / prie Tavęs suklupti pakeleiviai renkas. // Išbučiuoti veidą ir nuplauti kraują, / ir karštai priglausti gimtos žemės saują“ („Rūpestėlis“)[2]. Rūpestėlis čia kaip Kristaus figūra, į jį kreipiamasi itin švelniai, ieškoma naujo, tinkamesnio vardo, kuris labiau sietųsi su Rūpintojėliu. Taip pat aptinkamas kryžiaus įvaizdis, simbolizuojantis Kristaus kančią: „Ar dar atsimenat mane, Trys Kryžiai, / kai Jūs ramybę žaisdamas drumsčiau? / Nerūstaukit: tada mes buvome karžygiai, / šiandien – kovojame kiekvienas sau, /

šiandieną savo vardą dulkėse rašau“ („Vardas Trijuose Kryžiuose“, - MNN, p. 23). Vėl atsiranda dialogas, kreipimasis į adresatą, tam tikras kalbančiojo ir Kito santykis. Kartu atsiveria praradimo jausena, ypač išryškėjusi vėlesniame poeto rinkinyje „Jo yra žemė“ (1959). Viskas praranda reikšmę ir pavirsta dulkėmis („Iš dulkės į dulkę“). Įžvelgiama paralelė su Siracido knyga: „Nuo žmogaus, kuris sėdi iškilame soste, / iki žmogaus, sėdinčio dulkėse ir pelenuose“ (Sir 40, 3)[3]. Filosofškai žiūrint, žmogus labai lengvai gali prarasti viską, ką turi ir kuo jis yra, virsti dulke net pats to nepastebėdamas. Gyvenimas yra tarsi plonytis siūlas, ant kurio žmogus stengiasi sukabinti kuo daugiau puošnių žaisliukų, tačiau gali nepastebėti lūžtančios jo šakos. Taigi Mackaus kūryboje labai ryški egzistencinė pajauta, darniai supinanti egzilio ir dievoieškos dramą.

Taip pat „Elegijose“ aptinkama vienatvės jausenų, ilgesio ir Tėvynės meilės motyvų - visa tai, kaip jau minėta, susipynę su metafiziniais dalykais: „Aš neturiu nė grumsto mažo - / ir mano pelenams gulėti bus klaiku / toli nuo liūdinčio beržų peizažo“ („Užmiršimas“ - MNN, p. 24). Filosofškai klausiama, kodėl ateinama į šį pasaulį, koks viso to tikslas, ar kančia yra tai, ko kiekvienas iš mūsų ateiname, ar jos nusipelnome: „Kam atėjai šiandien į pilką žemę, kūdiki? / Kam nešviesa žiauri turės paliesti mėlynas akis? Kai atsigrįši vėlei - / baisi kančia uždengs žydriąsias kūdikio akis“ („Kam?“ - MNN, p. 27). Pasak Vytauto Kavolio, poeto Mackaus „egzistencija buvo išsakinijusi išskirtinai jautriame skausmo, kaip pagrindinės žmogiškosios realybės, pajutime. Žmogaus būties skausmingumą jis juto ne vien savyje pergyvenamu kentėjimu, bet ir žmones jungiančiu išipareigojimu kitų skausmo akivaizdoje“[4]. Algimantas Mackus nebijo klausti ir ieškoti atsakymų. Vienas būdų, kuriuo galbūt pavyktų nuslopinti klausiantįjį „aš“, tą faustiškąjį amžino pažinimo troškimą, yra tikėjimas Dievu, kito savojo „aš“ suradimas tikėjime: „Ar tu išdrįsi, eidamas pro žemės tamsą, / paimti šviesą į pavargusias rankas?“ („Ar išdrįsi?“ - MNN, p. 28). Tačiau tam reikia pasiryžti, turėti drąsos. Galbūt dar ir dėl to, kad žmogus negali būti užtikrintas pačiu suradimu - jis nuolat abejoja ir, nors tikisi, kartais netenka vilties. Reikia turėti daug stiprybės savyje, kad paimtum šviesą ir ji tavo pavargusiose rankose ne užgestų, o priešingai - dar labiau plistų ir skleistųsi. Kaip manė M.K. Čiurlionis, „reikia turėti šviesos su savimi, iš savęs, kad šviestum tamsybėse visiems ant kelio stovintiems, kad jie išvydę patys rastų šviesos savyje ir eitų savo keliu, kad nestovėtų tamsybėse“. Tai gražiai siejasi ir su Algimanto Mackaus eilėraščiu „Netikėjimas“: „mes nieko nesurasime, / kol patys sau nebūsime / ir žemės, ir pavasariai“.

Taigi esama ir kitų krikščioniškųjų paralelių - minimas kadagys, po kuriuo ilsėjęsis Elijas, Senojo Testamento pranašas: „o pats (Elijas - G. L.) pakeliavo vieną dieną į dykumą. Priėjęs kadagį, jis po juo atsisėdo ir šaukėsi mirties. *Gana! - jis šaukė, - nūn, VIEŠPATIE, imk mano gyvastį, nes aš nesu geresnis už savo protėvius*“ (1 Kar 19, 4). Algimantas Mackus rašo: „Ten jau bus sužibę paslaptinių miestų, / kaip bažnyčių žvakės, tylūs žiburiai, / kad tylos beribės niekas neišplėštų, / augš ant mano kapo kadugiai“ („Tyla“ - MNN, p. 40). Kadagys gali būti suvokiamas kaip ramybės oazė, kurioje atgaunamos jėgos, sustiprėjama, kaip šventas medis. Tačiau kartu abiejose vietose atsiranda mirties paralelė - ji kaip amžinas poilsis, susitaikymas, suartėjimas su žeme ir gamta, su pačiu savimi ir Dievu. Atsiranda sąsaja su Georgo Traklio eilėraščiu „Elijas“: „Vakare ištraukė žvejas sunkius tinklus. / Gerasis piemuo / Nuginė savąją bandą palei pakraštį girių. / O! Kokios teisios, Elijau, visos tavosios dienos“ ir - „Švelnūs varpai skamba Elijo krūtinėj / Vakare, / Svyrant galvai į juodą pagalvį. //

Žydras žvėris / Tyliai plūsta krauju tarp erškėčių“ (vertė S. Geda)[5]. Apskritai čia žvejo ir piemens motyvas gražiai susisieja su vėlesniu Mackaus eilėraščių rinkiniu: „Tavo laisvieji vergai – Tavo laivų irklotojai / stambiom, raumeningom rankom / į jūros gilumą leidžia inkarą / giedodami, kad Tu esi jūros gilumas / ir kad metamas inkaras yra ne metalas, / bet jų širdys, jų kūnai ir sielos“ („Kriauklės ant moterų ašarom sudrėkusio kranto“ – TK, p. 25). Taigi žvejojimas, mano manymu, yra savitas ieškojimas, tikėjimas(is), pa(si)tikėjimas – juk ir Biblijoje dažnas žuvies motyvas: pavyzdžiui, Evangelijoje pagal Joną Jėzus pasirodo savo mokiniams prie Tiberijos ežero: *Buvo drauge Simonas Petras, Tomas, vadinamas Dvyniu, Natanaelis iš Galilėjos Kanos, Zebediejaus sūnūs ir dar du kiti mokiniai. Simonas Petras jiems sako: „Einu žvejoti“. Jie pasisiūlė: „Ir mes einame su tavimi“. Jie nuėjo ir sulipo į valtį, tačiau tą naktį nieko nesugavo. Rytui auštant, ant kranto pasirodė bestovįs Jėzus. Mokiniai nepažino, kad ten Jėzaus esama. O Jėzus jiems tarė: „Vaikeliai, ar neturite ko valgyti?“ Tie atsakė: „Ne“. Tuomet jis pasakė: „Užmeskite tinklą į dešinę nuo valtės, ir pagausite“. Taigi jie užmetė ir jau nebeįstengė jo patraukti dėl žuvų gausybės. Tuomet tasai mokiny, kurį Jėzus mylėjo, sako Petru: „Juk tai Viešpats!“ (Jn 21, 2-7) Taigi galbūt ne veltui ir šnekamojoje kalboje gajus pasakymas „ką nors sužvejoti“, kuris nebūtinai implikuoja žuvies gaudymą – LKŽ viena pateikiamų reikšmių yra „stengtis pagauti, ieškoti, rinkti“. Vėliau Mackus rašo: „Mano sūnau, paimk iš mano veido nors vieną raukšlę – / ir aš liksiu gyvas, / atgaivink nors vieną mano vandeniui plaukusią žuvį – / ir aš nebūsiu miręs“ („Upė, tėvas, upė“ – TK, p. 38). Čia dar galima kalbėti apie žuvį kaip tikėjimo simbolį, patį krikščionį – tą, kuris tiki: *Jis (Jėzus – G. L.) tarė: „Eikite paskui mane! Aš padarysiu jus žmonių žvejais“*(Mt 4, 19).*

Eilėraščių rinkinyje „Jo yra žemė“ toliau plėtojama dievoieškos tema, lyrinis „aš“ dažnai abejoja, ir juntamas poeto nusivylimas – tai, kas apninka žmogų, nesuradus ir neatradus Dievo. Anot Jurgio Blekaičio, čia „Mackus dar kietai kovojo su įdiegtais įsitikinimais, ieškodamas savo tikėjimo, savo prasmės, savo poetinio kelio, kurdamas naują žodyną, artimiau apčiuopdamas savitą ritmiką“ (1981)[6]. Taigi – kas yra Dievas Mackui? Remiantis Algirdu Juliumi Greimu, „Mackaus Dievas nėra nei Abraomo, nei Evangelijų Dievas, ir klaidinga būtų matyti jame kovotoją prieš religiją. Dievas jam – tai visokiasių soterizmo apraiškų simbolis, tai visų kelių ir šuntakių, vedančių į Viltį, įkūnijimas. Ir tai, ką neapdairus skaitytojas gali palaikyti poeto kova prieš Dievą, tėra iš tikrųjų tikrai išsilaisvinimo kova, kova prieš išlaisvintojus, ar jie būtų žmonės, dievai ar idėjos“ (Greimas, 1972)[7]. Algimanto Mackaus Dievas yra ir buvo jam labai artimas, egzistuojantis tik subjektyviame santykiyje. Ir vėliau matyti, kad iš tiesų ieškoma konkretaus priėjimo prie jo būdo, nors patsai ieškojimas krikščioniškojoje religijoje vertinamas įvairiai – teigiama, jog ieškoti Dievo nėra nereikia, jis pats ateisias, tai gali būti siejama net su per dideliu *ego* skleidimusi. Ir Mackus, kai baigia nesėkmingas paieškas (o mano manymu, jis jas baigia, kadangi yra susijusių aliuzijų), nuolankiai atsiduoda Dievui – prašo jį priartėti: „Priartėk, nors nelaukiu“ („Kad mano kraujas būtų Tavo žaizdose“ – TK, p. 22). Galima atkreipti dėmesį į paties poeto išsakytus pastebėjimus – jis rašo: „Yra ieškančių žmonių. Nesustingstančių ir nepavirtusių robotais. Jie [su] dideliu atkaklumu veržiasi savęs išsprendimo maksimuman ir tiki, nes ieškojimas yra tikėjimas“ (Mackus, 1952)[8]. Taigi tai, kad poetas ieško, reiškia kaip tik tai, jog jis tikisi surasti, tiki paties ieškojimo prasmingumu. Tai gražiai susisieja ir su jau aptartomis žuvies bei žvejojimo semantinėmis paralelėmis – pats ieškojimas parodo tam tikrą vertybinį ieškančiojo

santykį.

Kitur Mackus rašo: „Jeigu aš būčiau Dievas, / jeigu aš būčiau Dievas tėvas, Dievas sūnus ir Dievas šventoji dvasia, / aš būčiau indas, pripildytas žmogiškos meilės, / aš būčiau indas, kupinas peilio, sklidinąs miego“ („Melskimės, vasara artinas“ – TK, p. 79). Šiame eilėraštyje meistriškai supinamos abi (religinė ir mitologinė) tautinės sąmonės – Išganytojas kaip Dievo avinėlis ir Jonukas, prigėręs pėdoj ir pavirtęs avinėliu: „liaudies pasaka apie Jonuką-avinėlį šitoje plotmėje įgyja jau daug platesnį asociacijų horizontą, nelyg ji būtų lietuviškasis, mitologinis Kristaus aukos atitikmuo“[9]. Taigi čia egzistuoja tam tikra dviejų kultūrų dermė, organiškai įsilydanti į bendrą kūrinių visumą. Algimanto Mackaus kūryboje taip pat neretai minimas paukštis – šis simbolis yra itin svarbus religinei ir mitologinei sąmonei. Jis suvokiamas kaip tam tikras dviejų pasaulių tarpininkas, mediatorius (nemažai apie tai savo studijose yra rašęs religijotyrininkas ir etnologas Gintaras Beresnevičius). „Nepakėliau mirusio paukščio / su nulūžusiais sapno sparnais: / per sunkus man nedidelis paukštis, / kuris krinta su savo kalnais“ („Sala ir paukštis“, II – TK, p. 18). Ir čia atsiranda paralelė su 11-ąja psalme: „Pasislėpiau Viešpaty. O jūs sakote mano sielai: / „Skrisk kaip paukštis į savąjį kalną!“ („Psalmių knygos“, p. 20)[10]. Su tuo sietusi ir dievoieškos tema – „O norėjau būti kuo arčiau Tavęs, / kad mūsų neskirtų jokia kūno žaizda, / kad kraujas Tavo žaizdose būtų mano“ („Kad mano kraujas būtų Tavo žaizdose“ – TK, p. 22), kuri baigiasi nevaisingai, tarsi nukirtus visas medžio, kuriuo lipama, šakas: „Bet aš pavargau / ir negaliu iškentėti jokios žaizdos, / jokio kraujo lašo“ (ten pat). Šiuo atveju galima kalbėti ir apie tam tikras Dievo manifestacijas – lietu, kuris kaip visa gaivinantis reiškinys pagirdo žemę taip, kaip tikėjimas į Dievą suteikia žmogaus vidiniam pasauliui daugiau spalvų ir ryžto, įpučia naujos gyvybės ir gyvenimo prasmės.

Lyriniam veikėjui skaudu *neturėti* Dievo, nejusti savo santykio su juo, jis supranta pats užkirtęs tam kelią ir galbūt jau nieko nebegališ padaryti, prarandęs viltį: „Kodėl nepriėmiau tavęs, / kodėl užsidengiau / ir kam buvau kaip surūdijus geležis? / Pro mane išdidžiai pratvino / laukinės žemės obelis“ („Lietus“ – TK, p. 12) ir „Many nesukraujuos erškėčiai / arba sodrios / saulėleidžio juostos“ („Ir vėl lietus“ – TK, p. 13). Mackaus kūryboje gana dažnas yra ir erškėčio įvaizdis – tai krikščioniškasis simbolis, reiškiantis Dievo nukryžiavimą: „Aš Tau nedaug ką galėsiu palikt atminimui: / trapias žiemos mėnesių žymes – / tirpstantį kovo sniegą, / kuris Tau primintų mano verkimą, / kai lydėdamas mane į ten, kur nėra Tavęs, / palikai man aštrų savo karūnos erškėtį“ („Erškėtis, įaugęs vaikystėn“ – TK, p. 30). Taip pat čia galima išvelgti paralelę su Mackaus mėgstamu poetu Pauliu Celanu: „Tylos! Erškėtį smeigiu tau į širdį, / nes rožė, ta rožė / spindi veidrody kaip gyva, ji srūva krauju! Erškėtis tau sminga į širdį: / jisai susijungia su rože“ („Tylos!“, vertė S. Geda)[11].

Abejonė taip pat yra labai svarbi poetui: „Aš turiu teisę tikėti ir abejoti. Abejonė man yra pagrindinė, laisvės principė išnokusi, kūrybinė sąlyga. Kai nelieka jokio tikrumo, kai abejoju ir visais paprasčiausiais dalykais, net kasdieniais gamtos reiškiniais, – tik tuomet ryžtuosi kūrybiniam procesui“[12]. Lyrinis „aš“ abejoja, todėl nesuranda tos gaivinančios vėsos: „Lietau, aš netikiu tavim, / nes nežinau, ar tikros tavo ašaros“. Čia būtų galima kalbėti ir apie negebėjimą prieiti prie Dievo, kai atitrūkstama nuo pagrindinių to link vedančių kelių: „Maldų knygos rūdija. Jeigu jų daugiau neatversiu, kaip kalbėsime? // Mūsų nesujungs aštri dievnamių gotika / ir sodrios baroko linijos“

(„Mano gyslos Tau yra stangrios“ – TK, p. 29). Iš to matyti, kad nei Biblija, nei bažnyčia (ar *dievnamis*, kaip tai vadina poetas) nepadedą atrasti ryšio su Dievu. Pirmiausia reikia atpažinti jį savyje: „kiekvienas esam savo Dievo motina“ („Dievo motina“ – TK, p. 34), palyginti galima su 13-ąja psalme: „Dar ilgai, Viešpatie? Ar jau amžiais manęs neatminsi? / Dar ilgai nuo manęs slėpsi veidą? / Dar ilgai liūdės mano siela, / niekad neapleis manęs širdgėla?“[13] Literatūrologas Rimvydas Šilbajoris čia atkreipia dėmesį į poetinę Mackaus kalbą teigdamas, kad jis „ieško savo poezijoje įvaizdžių, kurie perduotų tą alienacijos jausmą – nei kalbos, nei prasmės ryšių nebuvimą su prarastu pasauliu“[14].

Vis dėlto matyti, kad praeityje lyrinis veikėjas neabejojęs Dievo buvimu: „Aš Jį tikrai buvau sutikęs. Vieną vidurnaktį / Jis akimirksniui pakėlė saulę virš žemės. / Aš žinau: Jis buvo Dievas“ („Mano gyslos Tau yra stangrios“ – TK, p. 29), „Ir mano vaikiškos, per storos mano veidui lūpos / įsisiurbė į kojos žaizdą kryžiu“ („Išpažintis“, I – TK, p. 51). Pasak Rimvydo Šilbajorio, „šventoji ostija, kadaise nušvietusi dvasios sutemas, tartum stebuklu sulaikanti į nebūtį grimztančią saulę, tremtyje Mackui jos jau nebepakelia“[15]. Greičiausiai tai patirta vaikystėje: „Vaikystės kliedėjimai yra gražūs, nes jinai nepažįsta sąmonės, nes ji nepakąsta sąmoningumo šalnos“[16]. Minimame eilėraštyje „Išpažintis“ taip pat išvelgiamas Kaino ir Abelio motyvas, kai naktį vaikui pasirodo miręs brolis: „Jis užpūtė dangaus platybėse pabudusią man žvaigždę / ir numetė nuo sienos mano medinį Kristų“ („Išpažintis“, III – TK, p. 51). Atrodo, kad šis apsilankymas padarė didelę įtaką vaiko tikėjimui, jis nuolat prisimena „brolio nuogą, raumeningą kūną“ (ten pat, III, p. 52). Ir po išpažinties kažin kas nutrūksta: „Stora maldaknygė paslydo jam iš rankų: / many jis matė nuogą, raumeningą mano brolių...“ (ten pat, IV). Išnyksta tai, kas teikdavo vilties ir atnešdavo sielai ramybę.

Ir paskutiniajame rinkinyje „Neornamentuotos kalbos generacija ir augintiniai“ (1962) toliau skleidžiasi Dievo vaizdinys, kupinas nusivylimo ir egzilio kančios: „tai šauksmas išklydusios generacijos / tai atšauktas prisikėlimas“ („II [Tai įtampos kupinas laikas]“ – TK, p. 68), „Amžinas gedulas / įsivaizduotas nemirtingumas“ („Litanija“ – TK, p. 69). Ypač gražiai susilieja folkloristika su religija eilėraštyje „Hermetiškoji daina“ (bitelės ir mergelės paralelė): čia Dievo buvimas, jo prisikėlimas nėra neigiamas, tačiau randamas kažkur kitur – ne ten, kur kalbantysis, o „anapus“: „Braidu aukštom pusnim / anapus prisikėlęs Dievas“ (TK, p. 76). Ir vėl implikuojamas ramus Dievo laukimas: „Kai pavargęs nuo prisikėlimo, / Kristau, ieškosi poilsio, / aš būsiu patogus karstas“ (ten pat) – čia galima palyginti jau aptarto eilėraščio eilutes „Priartėk, nors nelaukiu“. „Trijose knygoose“ apskritai gana dažnas išalimo motyvas, statiškas buvimas, stikliškumas / vitražiškumas: „sąnariai iškausminti / iki neskausmo“ (ten pat) ir „Išalęs džiaugsmas, angele, / gyvų ir mirusiųjų neapykanta, / kastruotas džiaugsmas, angele, / išdilusi kalba“ („Pokalbis su mirusiais vaikais“ – TK, p. 80). Čia galima būtų išvelgti itin daug niūrumo, nevilties, net beprasmiškumo jausenų: „Iškankintame plote / esu tamsus ir užtikrintas: / Dievas su mumis, / *Gott mit uns*“ („Pokalbis apie negyvuųjų gimimą“ – TK, p. 82). Nemažai yra litaniškumo, pamaldaus kalbėjimo stiliaus, kartočių: „Lėtais vakarais / kaip vandenynas be kūno / išgelbėk mus Viešpatie / lėtais vakarais / kaip agrastų ovalai / prinokę rudėjančioj saulėj / išgelbėk mus Viešpatie“ („V [Lėtais vakarais]“ – TK, p. 90). Ir kartu juntamas kitoniškumas palyginti su ankstesniais kūriniais, kuriuose dar buvo tos pulsuojančios vilties, neatšiauraus kalbėjimo: „Tai saulės išblėsimo metas, / tai vakaro laikas. / Surinkit dievukus, vaikai, – / žaidimas baigtas: // jūsų vaikystė išaugo / į piktą, abejojančią sielą, / į plėšrų, išgalastą kūną, / į

grobiui paruoštą sapną“ („Užsklanda: rečitatyvas ir šauksmas“ – TK, p. 94), kuris dėl to slogaus tapimo, išaugimo motyvo siejasi ir su Birutės Pūkelevičiūtės eilutėmis: „Aš esu piktas žiedas ir maitinu save pražūčiai“[17].

Be viso to, norėčiau pastebėti, kad tautą raginančiais imperatyvais Algimantas Mackus kiek primena Bernardo Brazdžionio ir Justino Marcinkevičiaus kalbėjimą – čia jau minėto eilėraščio citata: „Nebeieškokime – // mes nieko nesurasime, / kol patys sau nebūsime / ir žemės, ir pavasariai“ („Netikėjimas“ – TK, p. 11). Kaip tik šis, o ne kuris kitas eilėraštis labiausiai būdingas Algimantui Mackui – dideliam poetui, kurio kūrybai lemta ne tik tarpti knygų puslapiuose, bet ir įsikūnyti viešose Vilniaus vietose: netoli Arkikatedros ir Rašytojų sąjungos, ant vieno pastato sienos, galima išvysti aukštai užklijuotą baltą popieriaus lapą su šiuo eilėraščiu ir šalia išspausdintą „Trijų knygų“ viršelį. Tai tarytum savotiškas manifestas, poezijos ėjimo į gatvę, į viešumą ženklas. Remiantis Rimvydu Šilbajoriu, „egzilė reiškia ne vien tai, kad žmogus prarado savo žemę, bet ir tai, kad Dievas ir žmogus nueina savais keliais, nesusitikdami“[18]. Atrodo – sunku apibrėžti Mackaus kalbėjimą tiek tematiniu, tiek struktūriniu požiūriu. „Algimanto Mackaus ieškojimų kelias ne tiesus, jis sukasi kaip katinas gaudydamas savo uodegą“[19]. Vadinasi, sugauti nė nereikia – gali tiesiog leisti katinui iš paskos ir stebėti saulėje tviskančią jo uodegą, klausytis švelnaus ir visai neįnoringai plaukiančio murkimo, kai jis retkarčiais primerkia akį kviesdamas užėiti į vidų.

[1] A. MACKUS. Trys knygos. – Vilnius: Baltos lankos, 1999. Toliau, cituojant poeziją iš šios knygos, nuoroda tekste – TK.

[2] A. MACKUS. Ir mirtis nebus nugalėta. – Vilnius: Vaga, 1994. p. 18. Toliau, cituojant poeziją iš šios knygos, nuoroda tekste – MNN.

[3] Čia ir toliau – ŠVENTASIS RAŠTAS. Senasis ir Naujasis Testamentas / Vertė A. Rubšys ir Č. Kavaliauskas. – Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija, 1998.

[4] V. KAVOLIS. [Žodžiai prie uždengto karsto] // A. MACKUS. Ir mirtis nebus nugalėta, p. 606–608; Chicago. – 1965, sausio 1–2.

[5] Dešimt austrų poetų / Sudarė Antanas Gailius. – Vilnius: Vaga, 1991, p. 92.

[6] J. BLEKAITIS. Algimantą Mackų pažinojau artimai... // Ir mirtis nebus nugalėta, p. 648.

[7] A.J. GREIMAS. Algimantas Mackus, arba namų ieškotojas // Iš arti ir iš toli: literatūra, kultūra, grožis. – Vilnius: Vaga, 1991, p. 125.

[8] A. MACKUS. Žmonės „Vėjuose ir žvaigždėse“ // Ir mirtis nebus nugalėta, p. 218.

- [9] R. ŠILBAJORIS. Tautosakos elementai Algimanto Mackaus kūryboje // Netekties ženklai: lietuvių literatūra namuose ir svetur. – Vilnius: Vaga, 1992, p. 386.
- [10] Psalmių knygos / Vertė Sigitas Geda. – Vilnius: Vaga, 1997, p. 22.
- [11] P. CELANAS. Aguona ir atmintis. – Vilnius: Vaga, 1979, p. 89.
- [12] [Iš žodžio „Neornamentuotos kalbos generacijos ir augintinių“ pristatymo vakare] // A. MACKUS. Ir mirtis nebus nugalėta, p. 524-527; Chicago, 1963, kovo 9.
- [13] Psalmių knygos / Vertė Sigitas Geda. – Vilnius: Vaga, 1997, p.
- [14] R. ŠILBAJORIS. Religiniai įvaizdžiai Algimanto Mackaus poezijoje // Netekties ženklai: lietuvių literatūra namuose ir svetur, p. 219.
- [15] Ten pat, p. 219-220.
- [16] A.J. GREIMAS. Algimantas Mackus, arba namų ieškotojas // Iš arti ir iš toli, p. 127.
- [17] B. PŪKELEVIČIŪTĖ. Metūgės. – Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 38.
- [18] R. ŠILBAJORIS. Religiniai įvaizdžiai Algimanto Mackaus poezijoje // Netekties ženklai: lietuvių literatūra namuose ir svetur, p. 217.
- [19] A.J. GREIMAS. Algimantas Mackus, arba namų ieškotojas // Iš arti ir iš toli, p. 127.